

Når barnet må reddes fra mor

Noen babyer slutter å gråte når de er to uker gamle. De skjønner at det ikke nytter å skrike på mamma. Men det finnes folk som tar seg av de hjelpeløse.

KRISTIN STOLTENBERGKATRINE NORDLI (foto)

Oppdatert: 19.okt. 2011 11:51

Læ

Fargene leker i rommet. Klatrer oppover gardinene, stellematten og bildene på veggen. Anne Tveterås (45) rer opp sprinkelsengen. Om noen dager vil det ligge en liten gutt der. Siden 1991 har Tveterås vært beredskapsmor for 23 småbarn.- Det er som når du får visne planter inn i huset og gir dem litt vann. De reiser seg og blomstrer, sier Tveterås. Hun har hatt toåring som kan mikse drinker og rulle røyk, men ikke leke. Små krabater som hamstrer mat i kinnene fordi de ikke er sikre på at neste måltid kommer. Nyfødte som er så fulle av abstinenser at de ikke orker direkte berøring, og babyer som har sluttet å reagere. Enkelte barn er så dårlige at de må sjekkes hvert kvarter hele døgnet.- Da sitter jeg i gyngestol ved siden av barnesengen hele natten. Dupper av og noterer, sier Tveterås. Hun er sin egen lille akuttinstitusjon og hjemmet hennes er ett av ca. 50 beredskapshjem i regi av Oslo kommune. I snitt får Tveterås to småbarn i året. To av tre reiser ikke direkte tilbake til foreldrene sine. Omsorgssvikt er hovedårsaken til at babyer blir tatt fra foreldrene. Det viser en oversikt forsker Sten-Erik Clausen ved Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) har laget for Aftenposten. I 2001 ble 59 norske babyer plassert i foster-, eller beredskapshjem på grunn av omsorgssvikt. Tallet har holdt seg stabilt de siste ti årene. Likevel tviler ekspertene på at de klarer å fange opp alle. På Aline spedbarnssenter på Lindern i Oslo lærer babyer å ta tilbake gråten. Barnevernkonstulenter, miljøterapeuter og psykologer jobber etter prinsippet om at mor og barn skal klare å leve sammen. I hvert fall så lenge det ikke går på bekostning av barnets fysiske og psykiske helse. - Nyfødte kjenner igjen mors stemme. De knytter seg til henne allerede i fosterlivet. Den tilknytningen bygger vi videre på. Hvis mor, eller far, likevel ikke klarer å ta seg av barnet, sørger vi for at overgangen til et fosterhjem skjer i barnets tempo, sier leder Marit Bergum Hansen på Aline. I fjor var 242 unger inntatt i den kommunale institusjonen, som består av en døgnåpen familieavdeling med åtte plasser, en beredskapshjemavdeling og en poliklinikk. Nylig fikk de inn en syv uker gammel gutt. Han var helt apatisk. - Etter 14 dager med psykisk mishandling er et barn tyst. Det slutter å reagere fordi det ikke blir hørt. På bakgrunn av nyere utviklingspsykologi vet vi at sped- og småbarn tar aller størst skade av omsorgssvikt, sier Bergum Hansen. Oppskriften på ødeleggelse er enkel: Gi ikke mat når ungen skriker av sult. Vent med å skifte fulle bleier. Hjelp ikke barnet til ro når det er overtrøtt. Gi varm melk i tåteflasken, og la badevannet være iskaldt, eller kok-varmt. - De smarteste barna fortsetter å skrike selv om de ikke blir hørt. Det er gjerne da foreldrene reagerer med å riste, eller slå dem. Vi har dessverre fått inn barn med brudd på hjerneskalen, og med brukne armer, sier Bergum Hansen. Hun har tro på endring. Den lille apatiske gutten har begynt å smile igjen. Han er blitt møtt med en positiv reaksjon hver gang han har gitt fra seg et klynk. Etter et par uker i beredskapshjem kommer det nå lyder ut av munnen hans.- Jeg fikk klump i halsen da jeg så ham igjen, sier styrer for beredskapsavdelingen på Aline, Ellen Sandberg. I etasjen over henne virrer en seks måneder gammel baby med hodet.- Skal du ha mer mat, jenta mi? Spør mamma Marianne (30). Det vil ungen slett ikke ha. Hun er mett. Og ganske så trett. Et helt glass med kyllingmos har forsvunnet ned i den lille maven. Marianne svinger datteren ut av liggestolen og ned i vognen. Med raske skritt triller hun babyen inn på soverommet. Etter tre-fire skrik blir det stille.- Hadde jeg kunnet, ville jeg reist hjem på dagen. Det er så kjedelig å være her, sier hun. 30-åringen er kledd i en svart t-skjorte og joggebukse. Det mørk blonde håret er festet med strikk i nakken. Marianne, datteren og sønnen på to år har bodd på familieavdelingen på Aline siden 9. januar. I begynnelsen var ektemannen her også. Men han er reist hjem for å jobbe. Hennes omsorgsevne skal vurderes. Kvinnen har lese- og skrivevansker og har hatt hjelp fra barnevernet i mange år. - Det er klart det er tøft å være her. Men jeg må bare gjennom dette. Jeg føler jeg er i trygge hender, sier Marianne. På Aline er det så trygt at ikke et eneste foto av babyer får komme på trykk i avisen. Ikke engang et bakhode får vi ta

bilde av. De minste skal skjermes. Marianne kryper opp i skinnssofaen i den enkle institusjonsleiligheten. På gulvet ligger en lekematte i plast. Kjøkkenkroken er innredet med tanke på kjappe småretter. Middagene spiser hun sammen med de andre beboerne i fellesrommet. Hele tiden blir Marianne fulgt opp av fagfolk. Vurdert. Veiledet. Hun er ikke i tvil om at hun vil få beholde barna. - Jeg er spent, men jeg tror det skal gå bra. Jeg skal slåss for barna mine hvis jeg må, sier hun. Og skrur av videoen med tegnefilmer. Toåringen vil ut. Også han blir sliten av å forholde seg til mange nye mennesker. - Jeg har sagt til ham at de skal se på mammas omsorgsevne, men at vi alltid skal være sammen, sier Marianne. Når dette leses, har familien nettopp reist hjem. Der venter de på avgjørelsen fra barnevernet. Innsatsen til fagfolkene på Aline bidrar til at tallet på omsorgsovertagelser er halvert i Oslo siden begynnelsen på 1990-tallet. Oslo er dermed i særstilling i forhold til Norge som helhet. I 1993 skjedde det tre ting som førte til at man begynte å håndtere overtagelsene på en ny måte: En dom i Menneskerettighetsdomstolen, en viktig høyesterettsdom og innføring av ny barnevernlov. Nå skjer hjelpen i større samarbeid med mor og far. I fjor ble kun fire babyer tatt fra foreldrene på fødeavdelingen på Ullevål universitetssykehus. Spørsmålet er om det burde vært flere. - Jeg tror det. Mange av kvinnene som føder i dag, ville aldri fått omsorgen for barnet sitt for endel år siden. Foreldrenes interesser går først. De får prøve seg igjen og igjen, sier assisterende overjordmor Liv Trønnes på Ullevål. Hun leder det såkalte Ullevålteamet, som får alle risikograviditetene i Oslo. Hit kommer mødre med sosiale problemer, eller som sliter med narkotika, alkohol, eller psykiske lidelser. I fjor bisto teamet ved 104 fødsler. Behovet for hjelp øker for hvert år. - Det er en dårlig følelse å se mødre som ikke burde hatt med seg barnet sitt hjem, forlate sykehuset, sier Trønnes. Hun får følge av Elisabeth Backe-Hansen. Hun er forskningsleder ved Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA), og har jobbet mye med spørsmål omkring barnevern. - Vi må flytte fokus bort fra stakkars mor til hvordan det går med barna. Det er altfor mye søkelys på mor i dag. Man synes synd på mødrene. Derfor kan man også vente for lenge med å plassere barna utenfor hjemmet. Man skal ikke forutsette at det å få barn er det samme som at mor får en ny start på livet. Slik går det oftest ikke, sier Backe-Hansen. Marit Bergum Hansen på Aline synes det er vanskelig å være så kategorisk. Hun mener mye avhenger av hjelpen familiene får i etterkant. Mange får god støtte. Men det hender det glipper. - Det er livsfarlig å være i en del av hjelpeapparatet og skulle videre til en annen instans. Spesialister på vanskjøttede barn burde fulgt flere av disse ungene gjennom barne- og ungdomsårene. I dag risikerer vi at mange barn ikke får den oppmerksomme oppfølgingen de trenger når lokale instanser overtar. Kontinuitet er en forutsetning for å se om barnet får den utviklingsstøtten det trenger, eller om nye hjelpetiltak må settes inn, sier Bergum Hansen. På Aline poliklinikk snakker de om det psykologiske svangerskapet. Om tiden det tar å kapre morsrollen. Fikser man ikke moderskapet, er faren for fødselsdepresjoner - og i verste fall omsorgssvikt - stor. Den beste vaksinasjonen mot problemene er å sette inn hjelpen så tidlig som mulig. Derfor stabber det nå en liten pjukk rundt på lekemattene i et av møterommene til Isis - et tilbud om behandling, støtte og omsorg for gravide og spedbarnsmødre. Ettåringen vil så gjerne ha ranglen til en av de små babyene på gulvet. Kjøpt griper han den, men moroa blir oppdaget. Babyen vinner. Mødrene i gruppen er helt nede i 16-årsalderen. De er så unge at de blir tatt for å være trillepiker. Mens venninnene deres jakter på kjæreste, heftig natteliv og karriere, skal jentene mestre nattevåk og omsorg. Noen av dem har vært innom Ullevålteamet og andre hjelpetiltak. Annenhver uke møtes de i denne samtalegruppen. - Jeg følte jeg ble møtt med skulende blick på sykehuset fordi jeg var så ung. Det var bare én barnepleier som brydde seg. Sykehuset var et mareritt, sier en av de nybakte mødrene. Hun ønsker å være anonym. Ifølge lederne i gruppen, psykolog Annette Bjelland og barnevernspedagog Grete Eide, er unge mødre vår tids "kjerringa mot strømmen". Kvinnene gjør et valg som setter dem på siden av alt ungdom "bør" gjøre for å lykkes. Det kan koste. Noen opplever at venner slutter å ringe. Andre at barnefaren stikker. Foreldre kan også oppleve valgene deres negativt. I tillegg hender det at egne psykiske problemer blusser opp. Flere av jentene ble nærmest oppfordret av helsepersonell til å ta abort. Men de ville bære frem barna sine - selv om det er tøft. - Det er deilig å bevise at man klarer det. Jeg føler en helt annen ro i kroppen nå enn før jeg fikk barn, sier Cathrine (22). Liv-Irén (21) løfter sin tre måneder gamle gutt opp av liggestolen. Han er så trøtt at han må hjelpes til ro. 21-åringen synes det er utfordrende å bli mor. Samtidig gleder hun seg over det nye mennesket. - Man får et helt annet behov for omsorg selv når man får barn. Man gir alt det man har til et annet menneske hele tiden. Det er tøft, sier hun. - Hvordan henter du deg inn? - Jeg har kontakt med familie og venner. Men det er fint å komme hit. Her er folk betalt for å gi hjelp. Jeg bryr ingen, sier Liv-Irén. - Alle burde ha noen å komme til, sier Tone (20). - På en måte er det litt gøy å være ung mor også. Man henger med i hverdagen til barna sine på en helt annen måte enn gamle foreldre, sier hun. Anne Tveterås vet hva jentene snakker om. Hun var selv 16 år gammel da hun ble mamma. Egentlig hadde Tveterås lyst til å reise til Afrika og redde barn i nød. Men så oppdaget hun at "Afrika" kom til henne. Beredskapsmoren føler seg utrolig privilegert som får gi kjærlighet til omsorgssviktbarna fra Aline. - Mange spør meg om jeg ikke blir tappet. Jeg føler at jeg blir fylt opp, sier Tveterås. I bokhyllen står album fulle av bilder av de 23 barna hennes. Anne har kontakt med flere av dem som har reist videre til fosterhjem. De fleste klarer seg overraskende bra. - Når jeg snakker med ungdom i barnevernet, sier mange at de kom for sent inn i hjelpeapparatet. I dag får blant annet metadonbrukere med seg barna hjem. Dette er barn vi pleide å få. Mange av metadonbabyene kan være hardt skadet i fosterlivet. I tillegg er foreldrene ofte ressursvake. Det er en dårlig kombinasjon, som kan føre til omsorgssvikt, sier Tveterås. Hun føler ikke sinne mot de biologiske foreldrene. Tveterås er overbevist om at de gjør så godt de kan. De klarer bare ikke å være mor og far. Derfor kan det på få minutter dukke opp små skadeskutte barn, som den lille jenta som stilte i gummistøvler og penkjole. Foreldrene hennes var så rusa at de hadde glemt å hente henne i barnehagen. - Det må være den verste situasjonen å være i. De elsker barna sine selv om de ikke fikser det, sier Tveterås.

Publisert: 12.mar. 2004 23:59

FLERE I BEREDSKAPSHJEM

I 2002 var det rekord i antall babyer som ble plassert i beredskapshjem: 75 barn under ett år. 44 babyer ble overført til et permanent fosterhjem. Beredskapshjem er et privat hjem der barn er i en akutt periode i forbindelse med undersøkelses- og utredningssaker. BABY I BARNEVERNET: 2002: 324 babyer 2001: 294 babyer 1998: 286 babyer 1994: 256 babyer 1993: 309 babyer